

II. FELVÉTELI JELENTÉSEK.

A) *Hegyvidéki országos felvételek.*

1. A Turbátgát környéke.

(Jelentés az 1894. évi részletes földtani felvételről.)

Dr. POSEWITZ TIVADAR-tól.

Az 1894. évi nyár folyamán főfeladatomban volt a körösmezei petroleum-területet, különös tekintettel a kőolaj-előfordulásra alaposan megvizsgálni; mely feladat teljesítése a felvételekre szánt idő legnagyobb részét igénybe vette.

Egy másik feladatomban volt az épülő félben levő mármaros-sziget-körösmezei vasútvonalat bejárni és a vasút mentén az új feltárásokat tanulmányozni.

Így tehát csak kevés idő jutott az országos részletes földtani felvételek folytatására.

Ezen felvételek megejtettek folytatólagosan az 1888-ki évben történt kutatásokkal, mely utóbbiak Körösmező helységtől nyugotra, a Fekete-Tisza völgyében megtörténtek az Okola hegyerinczig; még pedig ezen vízvázalstó hegyháton túl, nyugot felé a Turbátgát környékére (a $\frac{12. zóna}{XXX. rov.}$ DK jelű [1 : 25.000] lapon) terjeszkedtek ki.

I. Oro-hidrográfiai viszonyok.

Bejárt területünket két hatalmas hegylánc veszi körül. Az egyik a nagyrészt az ország határát képező Cserna-polonina hegyláncz, mely északra a Fekete-Tiszától északnyugoti irányban húzódik tova. Kezdetét veszi a Dosina-völgynél és végét éri a Bratkovska-havasnál. Legmagasabb csúcsai: a már említett Bratkovska-havas 1792 *m*/ és a Cserna Klewa 1728 *m*/.

A másik hegyláncz a Svidoviczei havasok, melyek a Tisza völgyétől a Taracz völgyéig északnyugoti irányban vonulnak, vagyis Svidovecztől Brusturáig. Területünkben a legmagasabb csúcsok: a Trojaska 1707 m/, az Unguriaska 1711 m/, Podpula 1634 és a Berliaska 1560 m/.

A melléknyulványok közül pedig felemlítendő a Tataruka 1710 m/ és a Szendriaska 1523 m/, egy hosszúra nyúlt havasi legelő.

Ezen két említett hegylánczolatot, a Cserna-poloninát és a Svidoviczei havasokat összeköti egy északdélre vonuló hegyhát, melynek középső része Okola (1203 m/) név alatt ismeretes. Ezen hegyhát a Tataruka havastól húzódik a Bratkovska-havasig és egyszersmind a vízválasztót képezi a Tisza vize és a Taracz folyó között.

Kevés dombos vidék csakis a Turbátgát közelében található és emlékeztet e gát környéke a Hoverlai gátnál észlelt topografikus jellegre.

Területünk vizei mind valódi hegyi patak; hisz e patakok forrásai mind a bejárt vidéken találtatnak.

Első helyen említendő a Turbátpatak, melynek forrásterülete a Svidoviczei havasok déli lejtőjén keresendő. Azon völgykatlanban, mely a Szendriaska, Podpula, Unguriaska, Trojaska és Tataruka havasok által képeztetik, a Turbátpatak számos forrásvize ered és képezik a Turbát-patakot. Baloldalt még néhány kisebb hegyi patak, a Szendriaska és Berliaska havasoktól eredve ömlik a Turbátpatakba, mely utóbbi kevéssel a Turbátgát alatt egyesül területünk másik vizével a Hladin-patakkal. E két patak közti vízválasztó egy a Tataruka-havastól kinyuló hegyhát, mely északnyugoti irányban haladva véget ér a két patak egyesülése táján.

A Hladinpatak forrásterülete az Okola hegyhát és a Bratkovska-havas nyugoti, illetőleg délnyugoti lejtőjén keresendő. Számos forrásvize képezi a nevezett patakot.

Az így erősbült Turbátpatak még a Gropa-havasról eredő jelentékeny hegyi patakot vesz fel és szűk völgyben, magas meredek hegyektől környezve északnyugoti irányban folytatja útját, míg a Taracz-folyóba ömlik.

Területünk valódi vadon jellegű. Egyetlen egy út vezet az Okolán át a Taracz vize felé; és az erdei utak is, melyek csak ritkán vétetnek igénybe az emberektől, kevés számuak. Emberi lak csak egyetlenegy létezik a Turbátgátnál.

II. Földtani viszonyok.

Területünkben csak az oligocen formációval találkozunk; még pedig az alsó és felső oligocennel.

1. *Alsó-oligocén.* Már az 1888. évi jelentésemben említettem volt, hogy a Fekete-Tiszát (Körösmezőtől nyugot felé) két magas heglánczolat kíséri egészen forrásterületéig; t. i. a Cserna-polonina, részben az ország határát is képezve, és a Svidoviczei havasok. Ezen két hegláncz közötti területet egyforma alkatú dombos vidék foglalja el, odasimulván a meredek alpesi lánczolatokhoz. Tanulságos áttekintés ezen vidék tektonikai alkata felett nyerhető a szomszéd magaslatok mindegyikéről.

Ezen dombvidéket alsó-oligocénkorú kőzetek alkotják, melyek a Cserna-polonina déli lejtőjén minden egyes völgyben fel vannak tárva; legszelbben a Seređni-völgyben, leghiányosabban a nehezen hozzáférhető Teplis-alap-völgyben.

Itt mindenütt palás kőzetek uralkodók, itt-ott homokkő-befektetéssel; és különösen a jellemző halpikkelyes lemezes palák. Csapás ÉNy, dűlés (csekély lejtéssel) DNy.

Ezen rétegek a Taracz-völgye felé — nyugoti irányban — is folytatódnak, hol azonban részben homokkő által vannak fedve.

Találhatók a jellemző halpikkelyes palák a régi, felhagyott Tiscoragát közelében. (Csapás ÉÉNy, dűlés DDNy.)

Az Okola hegyháton átvezető út mentén kevés a feltárás; csak is homokkővet látunk; leereszkedve azonban a Hladin-völgybe az első baloldali mellékpatak beömlése táján ismét kibukkannak a fekete lemezes palák. Nagyobb mérvben az utóbbiak megint helytállóak a Turbátgát mellett, hol már PAUL és TIETZE is említést tesznek róla.* Itt a halpikkelyes lemezes palák és fekete agyagpalák helytállóak. Csapás ÉNy, dűlés ÉNy. A Turbátgát közvetlen környéke már tektonikai alkatánál fogva is, mint dombos vidék, utal arra, hogy itt palás kőzetek az uralkodók.

2. *Felső-oligocén.* A Cserna-polonina hegláncz és a Svidoviczei havasok felső oligocénkorú kőzetekből vannak összetéve.

Az első heglánczról már szoltunk volt egy előbbi jelentésben**; úgy hogy erre visszatérni nem szükséges. Foglalkozzunk tehát röviden a Svidoviczei havasok ama részével, mely a Turbátpatak forrásterületét magában foglalja.

A Turbátpatak mellett völgynek menve sok feltárásra nem akadunk. Túlnyomó itt a durva homokkő. A hosszúra nyúlt Szendriaska-havaszon itt-ott homokkőpalával váltakozva lép fel, és ugyanez látható a Podpula havasra vezető úton, valamint a Turbatska-poloninán. A Svidoviczei havasok ezen részén csakis folytatását látjuk a már előbbi jelentésekben leírt földtani viszonyoknak.

* PAUL és TIETZE. Neue Sandsteinstudien etc. (Jb. k. k. G. R. A. 1879 p. 216.)

** Évi jelentés 1888-ról. A Fekete-Tisza területe.

Csapásirány többnyire ÉNy, dülés ÉK vagy DNy. — A Podpula havason két helyen észleltetett ÉK csapás; ÉNy dülés. — Völgygyel menve a Turbátgáttól északnyugoti irányban, a durva homokkőterületbe jutunk. Mindenütt a durva homokkősziklák hevernek, hol az út mentén, hol a patak medrében; néha az egész hegylejtő tele van homokkőtörmelékkel; a völgy szűkül, a hegyek lejtői nagyon meredek.

A durva homokkő között csak nagyon kevés márgapala látható. A csapási irány mindenütt ÉK, Ny; a dülés ÉK és DNy.

III. Régi glecser-nyomok.

A Svidoviczei havasok leírásánál már több ízben említést tettünk volt az ott talált régi glecser-nyomokról.

Az ez idén bejárt területen szintén régi glecser-nyomokra akadtunk a Trojaska, Unguriaska és Tataruka havasokon.

A Trojaska, Apsineszka és Tataruka által határolt völgykatlan több kiszáradt, részben még kevés vízzel telt apró tengerszemet foglal magában, és a katlan feneke törmelékkel borított. A völgy itt is lépcsőzetes alappal bír.

Az Unguriaska havas két melléknyúlvány által három kisebb félkör-alakú völgykatlanra oszlik, mely völgykatlan alapja lépcsőzetes és hosszúra nyúlt törmelékhalommal van borítva. A Tataruka felé néző völgykatlanban kis tengerszem is látható.

A tünetek itt ugyanazok, mint a Svidoviczei havasok már bejárt területén.